

ROAR LISHAUGEN *roar.lishaugen@slav.gu.se*

„SKORO UNIKUM V CELÉ SVĚTOVÉ LITERATUŘE“

PŘEDSTAVY HRANICKÉHO NAKLADATELE JOSEFA HLADKÉHO O HOMOEROTICKÉ EDICI

V prvním ročníku časopisu *Hlas sexuální menšiny* [1] z roku 1931 se postupně objevovaly tři doko-la inzerované knihy. První byl román Lídy Merlínové [2] *Vyhnanci lásky*, který podle inzerátu řeší „s vzácným taktem a hlubokým porozuměním tíživý problém ženské homosexuality“ [3]. Další byla knížka *Duše trampa* od kamarádů Klacka Muchy, pseudonym mladého Jiřího Muchy (1915–1991), a Ivana Horného, pseudonym Bohumila Jednoroviče Kosovského (1898–1987) [4]. Tato kniha prý oslavuje kamarádství, je „pěkně typograficky vypravena, vyzdobena ilustracemi a opatřena kamarádkou písní“. I když redaktoři *Hlasu* ji vřele doporučovali svým čtenářům, neopomenuli se zmínit, že „rušivým elementem je tu žena“ [5]. Poslední z trojice byl homoerotický román *Město mužů*, který údajně čerpá „výhradně z homoerotické společnosti“ [6]. Autor je prý „mladý a průbojný český spisovatel Eduard Weingart“. Asi málokdo ze čtenářů tušil, že se ve skutečnosti jmenuje Jana Mattuschová (1906–2000) a je to významná politická a organizační pracovnice v československém hnutí sexuálních menšin.

Předplatitelé časopisu měli ovšem slevu na tyto knihy a autoři těchto knih byli v oficiálním literárním světě více méně, ne-li naprosto neznámí. To nám může sloužit jako ilustrace problematického postavení takzvané homoerotické literatury v českém prostředí, a tudíž také předpokladů pro vydávání homoerotické edice.

Vraťme se ale na chvíli k časopisu *Hlas sexuální menšiny*. Od samého počátku byla v *Hlase* věnována značná pozornost literatuře, na pokračování vycházela např. Wildeovi připisovaná próza *Kněz a ministrant*. Záhy se však začaly objevovat kritické články rozebírající stav homoerotické literatury, zvláště pak české. Literární sloupky redigoval v *Hlase* Vladimír Vávra [7], který tvrdil, že „probíráte-li se různými romány, dramaty a cykly povídek, které jednájí o homoerotice, neubráníte se trapnému dojmu, jak málo je vytěženo z tohoto problému uměleckou

[1] *Hlas sexuální menšiny* (1931–1932) a *Nový hlas* (1932–1934) byly časopisy bojující za práva homosexuálů, blíže LISHAUGEN, Roar: *Nejistá sezóna jiné literatury – Osudy časopisu Hlas sexuální menšiny*, in: *Dějiny a současnost* 29, 2007, č. 12, s. 33–35.

[2] Pseudonym Ludmily Pecháčkové (1906–1988).

[3] *Knihy, které možno obdržeti v admin. Hlasu*, in: *Hlas sexuální menšiny* 1, 1931, č. 7–8, s. 24.

[4] Srv. SEIDL, Jan: *Mužnost jako ctost uvědomělého homosexuála ve třicátých letech*, in: *Theatrum historiae* 5, 2009, s. 281–292.

[5] *Duše trampa*, in: *Hlas sexuální menšiny* 1, 1931, č. 5–6, s. 23.

[6] *Město mužů*, in: *Hlas sexuální menšiny* 1, 1931, č. 5–6, s. 24.

[7] Pseudonym Vladimíra Kolátora (1903–1986), divadelního kritika a historika, překladatele, prozaika.

formou“ [1]. Tento trapný dojem spojil Vávra se zájmem a schopnostmi čtenářů a neostýchal se říct, že homosexuálové mají špatný literární vkus. Vávra konstatoval, že „je smutným faktem, že značnému procentu stačí číst románové hatlaniny o homosexualitě“ [2]. Nejdál však šla Jana Mattuschová pod šifrou „–sigma“, když tvrdila, že podobné bláboly se prý vyznačují „názvem, který nutí každého slušného člověka k tomu, aby ji nezařadil do své knihovny“ [3]. Byla názoru, že je „dost lidí, kterým není znám ani tak obecný fakt, že [...] každý papír pomazaný tiskařskou černí není proto ještě literatura“ [4]. A podobně si v jednom dopise z Hranic na Moravě povzdychl Josef Hladký, že je „škoda, že mezi našimi lidmi je velmi málo uvědomělých intelektuálů“ [5].

Vladimír Vávra vyslovil v říjnu 1931 tajné přání, „aby po německém vzoru vzniklo u nás nakladatelství, jež by vydávalo [...] homosexuelní romány a divadelní hry literárně cenné...“ [6]. Už v listopadu téhož roku byl do jisté míry vyslyšen. I když situace nebyla zdaleka ideální, začal přece jen zmíněný Josef Hladký (1885–1960), nakladatel v Hranicích, uvažovat o vydávání homoerotické edice. Hladký, který byl původním povoláním učitel, zahájil v roce 1919 ve svém bytě na Vinohradech v Praze vydavatelskou činnost zaměřenou na literaturu pro mládež a překlady, vydával ale také grafická alba, exlibrisy apod. V roce 1927 se přestěhoval do Hranic, kde se pak věnoval především bibliofilským tiskům a pohyboval se v bibliofilském prostředí. Po třech letech získal nakladatelskou koncesi [7].

Jedním z Hladkého prvních kroků zřejmě bylo, že nastínil svůj plán Jiřímu Karáskovi ze Lvovic v dopise, kde mj. píše: „mně samému jako nakladateli nedá spát, abych se nepokusil o vydání edice ze sféry homoerotické“. Protože si Hladký myslí, že taková edice musí začít Wildem, prosí Karáska, aby k plánované knize napsal předmluvu. Dále ho prosí, aby mu Karásek navrhl domácí i cizí autory, a vyslovuje dokonce přání, aby Karásek převzal vedení edice, kterou chce Hladký pojmenovat buď „Eféb“ nebo „Syrinx“ [8].

Karáska odpověď Hladkého původní plán poněkud pozměnila. Karásek píše s uznáním, že Hladkého myšlenka „vydávati podobnou knihovnu, je velmi dobrá“. Slibuje, že napíše předmluvu k Wildeovi, ale hlavně upozorňuje Hladkého na to, že Václav Krška [9] napsal romaneto *Dionysos s růží*, které by se mohlo Hladkému hodit. Jinak dodává, že by v Hladkého edici rád viděl svého *Apollonia* z *Tyany* a *Sen o říši krásy* [10].

Necelý měsíc nato píše Hladký opět Karáskovi, že je s Václavem Krškou ve vyjednávání o vydání jeho romaneta. Nyní už Hladký nastiňuje svůj ediční program a plán pevněji. Prohlašuje, že by se v edici tiskly jenom „prvotřídní věci vysoké umělecké a literární hodnoty“. Knihy chce vydat „bez obav, [...] plně a bezprostředně“ a v „důstojné úpravě“. Nebudou to sice bibliofilská vydání, což byl jinak základ Hladkého vydavatelské činnosti, a to kvůli tomu, aby byly knihy každému cenově přístupné. Přesto však by měly být „pěkně vypravené“. Hladký si už sestavil linii knih, které by chtěl do edice zahrnout. Byly to kromě Krškova *Dionysa s růží* také *Dva přátelé*

[1] VÁVRA, Vladimír: *Na okraj slabé knížky*, in: Hlas sexuální menšiny 1, 1931, č. 12, s. 5.

[2] Tamtéž.

[3] – sigma: *Pornografie, brak, literatura*, in: Hlas sexuální menšiny 1, 1931, č. 3, s. 2–3.

[4] Tamtéž.

[5] Literární archiv Památníku národního písemnictví, fond Karáskova galerie, korespondence přijatá, dopis Josefa Hladkého Jiřímu Karáskovi ze Lvovic datovaný 12. prosince 1931.

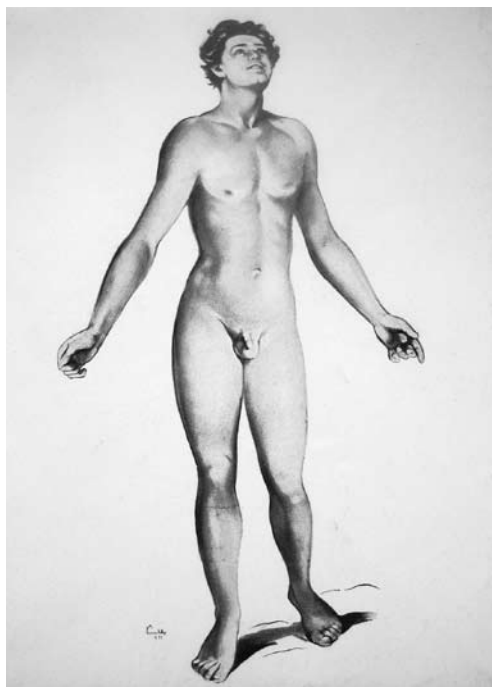
[6] VÁVRA, Vladimír: *Na okraj slabé knížky*, in: Hlas sexuální menšiny 1, 1931, č. 12, s. 6.

[7] ZACH, Aleš: *Josef Hladký*, in: Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 2, H–L, svazek I, H–J, Praha 1993, s. 188–190.

[8] LA PNP, fond Karáskova galerie, dopis J. Hladkého Jiřímu Karáskovi ze Lvovic datovaný 5. listopadu 1931.

[9] Václav Krška (1900–1969), prozaik, filmový scenárista, režisér.

[10] Knihovna Národního muzea, Pozůstalost Josefa Hladkého, korespondence přijatá, dopis Jiřího Karáska ze Lvovic Josefu Hladkému datovaný 5. prosince 1931.

Obálka 1. svazku edice *Anakreon* – kresba Frant. Pavelky Leták edice *Anakreon*

Pro další svazky edice *Anakreon* (jméno řeckého klasika opěvujícího tělesnou krásu jinouškou) je připravena řada děl významných autorů jejich práce hledají a řeší novou formu sexuálních problémů a vztahů.

Zde stručný výčet :

G. Duhamel, Dva přátelé.

Román přátelství dvou Pařížanů. Autorisovaný překlad J. Hrdinové (vyjde na podzim).

E. Ebermayer, Boj o Odiliuov.

Charakteristický román z německého prostředí.

G. Eekhoud, Escal Vigor.

Nejkrásnější, dosud nepřełożený román tohoto severského autora.

L. Couperus, Komedianti.

Protěpek románů téhož autora Hora svědla (Heliogabal), dávno rozebraného.

Willy-Nanelose, L' Ersatz d' Amour.

Znamení román světového významu.

O. Wilde, Obraz Doriána Graye.

Nelze zapomenouti tohoto „proskribovaného psance“ novým vydáním jeho slavného románu.

K tomu jako vhodný doplněk :

Haris Frank, Život a zpovědi O Wilda.

Vzpomínka jeho nejvěrnějšího přítele.

Také několik původních prací přislíbeno.

Přátelé a lidé dobré vůle toužící po duševním prohloubení svého já, hledající etické krásno, najdou jistě uspokojení v knihách této nové, ba jedinečné edice.

Edici *Anakreon* řídí a vydává

Josef Hladký, nakladatel v Hranicích na Moravě.

od Georsese Duhamela, *Zmatení citů* od Stefana Zweiga, *Semeno větrem rozváté* od André Gida, *Escal-Vigor* od Georsese Eekhouda, *Sodoma a Gomora* od Marcela Prousta a Wildeův *Obraz Doriána Graye* [1].

V této společnosti významných evropských autorů působí Krškovo jméno poněkud cize. Jeho pozice v Hladkého edici jistě souvisela jednak s Karáskovým doporučením a také s tím, že se Hladký a Krška znali osobně. Krškovo romaneto, které vyšlo jako první svazek nové edice v červnu 1932, kritika nepřijala nijak valně [2]. Vytýkala mu špatné chápání antiky a „zastřenou neřest, jíž eufemisticky se říká kult těla“ [3]. Snad pod Krškovým vlivem zvolil Hladký jako definitivní název edice „Anakreon“. Jménem antického pěvce vtiskl Hladký edici emblém antiky, která hrála tak důležitou roli v sestavování homoerotického literárního kánonu.

Hladký se však nezaměřil na díla starší literatury, nešlo mu zřejmě o potvrzení již existujícího homoerotického literárního kánonu. Těžištěm jeho edičního plánu byla moderní světová literatura jednak odpovídající jeho požadavku na věci prvotřídní a vysoké literární kvality a jednak obsahující homoerotickou složku, nebo aspoň oslavující mužské přátelství. Stejně představovali vybraní autoři podivnou směsici. Kromě Wildeova *Obrazu Doriána Graye* z roku 1890 a Eekhoudova *Escal-Vigoru* z roku 1899 pocházela všechna díla z 20. let. Homoerotická tematika byla ve vybraných dílech značně různorodá: od Eekhoudova a Gidova explicitního líčení homosexuality k Duhamelově líčení silného přátelství dvou mužů.

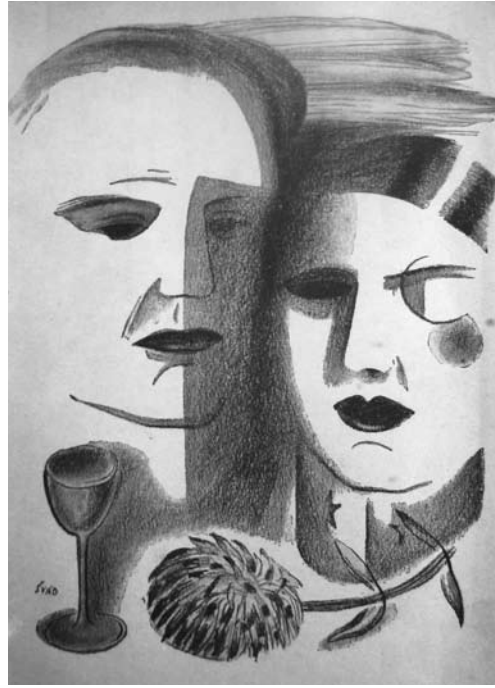
[1] LA PNP, fond Karáskova galerie, dopis J. Hladkého Jiřímu Karáskovi ze Lvovic datovaný 12. prosince 1931.

[2] LIPANSKÝ, Jetřich [tj. MASTÍK, František]: *Václav Krška: Dionysos s růží*, in: *Archa* 20, 1932, s. 225–226; F.S.: *Václav Krška: Dionysos s růží*, in: *Lidové noviny*, 21. prosince 1932, s. 9.

[3] LIPANSKÝ, Jetřich: *Václav Krška: Dionysos s růží*, in: *Archa* 20, 1932, s. 225.

Obálka 2. svazku edice *Anakreon* – kresba Jana Konůpka

Obálka 3. svazku ed. *Anakreon* – kresba Jaroslava Švába

V dopise Karáskovi básnil Hladký o tom, že kdyby se jeho edice ujala, bylo by to „skoro unikum v celé světové literatuře“ [1]. Řekli jsme si, že Vladimír Vávra si přál zvláštní nakladatelství „po německém vzoru“ a v tomto smyslu byla Hladkého edice skutečně jenom „skoro unikum“, protože v Německu taková nakladatelství byla. Již na začátku 20. století vydával německý nakladatel Max Spohr (1850–1905) různé knihy s homoerotickou tematikou [2] a ve 20. letech pokračoval v rozšíření vydavatelské činnosti Friedrich Radszuweit (1876–1932). S těmito nakladateli sdílel Hladký marginální pozici na knižním trhu a hlavně idealismus.

Edice zažívala ze začátku příznivé období. Hladkému se ozval kritik a překladatel Jetřich Lipanský [3] s tím, že by mu pro novou edici velice rád něco přeložil [4]. Psaly mu také Lída Merlínová a Jana Mattuschová – tedy Eduard Weingart – a slíbily nové věci pro edici. Na jaře 1932 se Josef Hladký navíc stal majitelem a vydavatelem časopisu *Nový hlas* [5], a tak docházelo pomalu k symbióze časopisu s edicí. *Nový hlas* pečlivě sledoval novou edici, lákal čtenáře úryvky a ilustracemi z připravovaných knih, přinášel inzeráty. Objevovaly se i kampaně, aby si předplatitelé časopisu také předplatili knihy za nižší cenu.

Zdá se však, že se edice poměrně záhy dostala do finančních problémů. Snad z toho důvodu nepostupoval Hladký podle svého původního plánu. V poslední verzi, kterou známe, chyběli už Stefan Zweig, André Gide a Marcel Proust, zato přibyli Erich Ebermayer: *Boj o Odlinov*, Louis Couperus: *Komedianti*, Willy – Ménalkas: *L'Ersatz d'Amour* a Frank Harris: *Život a zvěpědi*

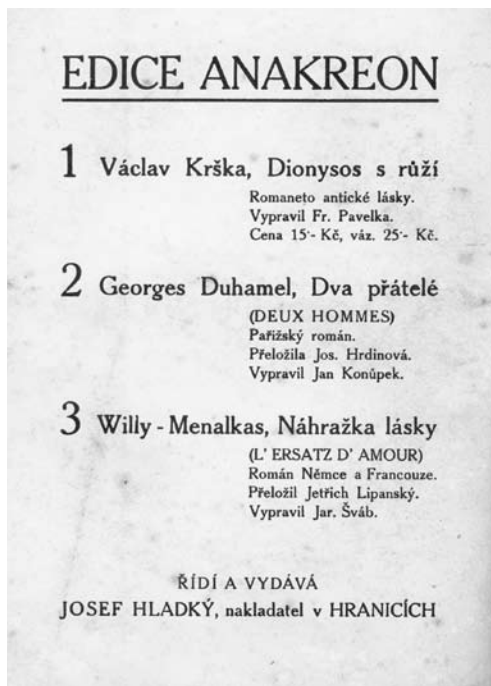
[1] LA PNP, fond Karáskova galerie, dopis J. Hladkého Jiřímu Karáskovi ze Lvovic datovaný 12. prosince 1931.

[2] WOODS, Gregory: *A History of Gay Literature. The Male Tradition*, New Haven – London 1998, s. 10.

[3] Pseudonym Františka Mastíka (1900–1972).

[4] KNM, Pozůstalost Josefa Hladkého, dopis Františka Mastíka (Jetřicha Lipanského) Josefu Hladkému datovaný 27. prosince 1931.

[5] Měsíčník *Nový hlas* s podtitulem *List pro sexuální reformu* vydával Josef Hladký v Hranicích od května 1932 do prosince 1934.

Přehled svazků edice Anakreon na obálce 2. svazku

O finančních potížích edice svědčí i to, že když Hladký vyjednával překlad Duhamelovy knihy s překladatelkou Josefou Hrdinovou, požádal ji zřejmě, aby práci provedla za podprůměrnou cenu. Hrdinová na to přistoupila, silně však odrazovala Hladkého od toho, aby požádal o slevu u Duhamelova pařížského nakladatele [3]. Z dopisu víme, že náklad bude buď 800 nebo 1000 exemplářů. To je překvapivě vysoké číslo, neboť velká nakladatelství jako např. Aventinum měla v téže době náklady jen dvojnásobné.

Knihou *Náhražka lásky* tedy Hladký upustil od požadavku „prvotřídních věcí“. Uvedl jsem už, že Hladkého poháněl idealismus. Jiná možnost snad ani nebyla, protože v českém prostředí nebyly předpoklady pro to, aby se z tématu homosexuality těžilo komerčně. Jinak to bylo např. v Anglii, kde velké nakladatelství Fortune Press od 30. let vydávalo romány o homosexualitě z komerčních důvodů. Proto tam vycházela jak kvalitní literatura, tak extrémní brak [4]. Zdá se však, že Hladkého původní záměr vydávat výlučně víceméně současnou beletrii vysoké umělecké kvality byl poměrně jedinečný.

Hladký kladl také důraz na to, aby byly knihy „pěkně a důstojně vypravené“. Pravděpodobně díky tomu, že vydával hlavně bibliofilie, měl Hladký kontakty s různými knižními grafiky a ilustrátory, kteří mu, zřejmě ochotně, přispěli k jeho homoerotické edici. Obálku na Krškovu knihu nakreslil grafik František Pavelka. Hladký si přál perokresbu, ale Pavelka chtěl použít křídou: „jemné půltony, přechody atd. docílím křídou – nikoliv perem“ [5]. Nakonec se ale Hladký

O. Wildea [1]. V září 1932 se v *Novém hlase* inzeruje, že po Krškově romanetu následují Duhamelovi *Dva přátelé* a *Náhražka lásky* od dvojice Willy a Ménalkas. Inzerát prohlašuje, že obě budou „sensací podzemního trhu“ a druhá že „vzbudí značný rozruch“. *Náhražka lásky*, tedy překlad *L'Ersatz d'Amour*, z literární dílny Henryho Gauthiera-Villarse, zvaného Willy, a jeho spoluautorky Suzanne de Callias, zvané Ménalkas, líčil homosexuální vztah francouzského malíře a německého důstojníka. Vzhledem k Willyho masové produkci románů nemohla být očekávána vysoká umělecká kvalita. V tomto světle se jeví vydání *Náhražky lásky* jako pokus o záchranu edice „populárnější“ knihou. Klást by se měla i otázka, jestli si Hladký pomalu uvědomoval intelektuální stav – nebo spíše odlišný literární vkus – svých čtenářů. Překlad provedl Jetřich Lipanský, který knihou nebyl nijak nadšený a chtěl po Hladkém, aby do knihy dal ještě jiný jeho pseudonym: „Kain Ezofovic“ [2]. Jeho prosba přišla však příliš pozdě na to, aby jí mohlo být vyhověno.

[1] Leták edice Anakreon (v soukromém vlastnictví).

[2] KNM, Pozůstalost Josefa Hladkého, dopis Františka Mastíka (Jetřicha Lipanského) Josefu Hladkému datovaný 5. října (?) 1932.

[3] KNM, Pozůstalost Josefa Hladkého, dopis Josefou Hrdinovou Josefu Hladkému datovaný 12. ledna 1932.

[4] WOODS, Gregory: *A History of Gay Literature*, s. 10.

[5] KNM, Pozůstalost Jos. Hladkého, dopis Fr. Pavelky Josefu Hladkému datovaný na „Boží hod vánoční“ 1931.

přece jen rozhodl pro perokresbu. Obálka vadila kritiku Jetřichu Lipanskému, který o ní tvrdil, že představuje „podobiznu nahého eféba v póze operních pěvců“ [1].

Další obálku, tu na Duhamelovy *Dva přátele*, nakreslil grafik a ilustrátor Jan Konůpek (1883–1950). Konůpek chtěl, aby se použil barevný papír, a tvrdil, že „šťastnou kombinací se dá ta věc vyzvednout“ [2], ale papír prý nesmí být příliš tmavý ani pestrý. Nakonec se nepoužil barevný papír vůbec. Poslední obálku, na román *Náhračka lásky*, nakreslil grafik Jaroslav Šváb (1906–1999), kterému se kniha velice líbila. I když psal Hladkému poněkud zmateně: „Taky si dost nedovedu představit, co je opravdu nejdůležitější. Je-li hlavní motiv sexuální, nebo je-li tam ještě nějaká druhá niť. [...] Vy jste totiž, pane nakladateli, zdůrazňoval Francouze – Němce. Podle toho, co jsem dosud četl, nepadá snad národnost v úvahu. Představuji si spíše muže a muže milujícího muže“ [3].

Duhamelova kniha a kniha dvojice Willy a Ménalkas měly vyjít na podzim 1932. Došlo však k různým zpožděním a dalším finančním problémům a dopadlo to nakonec tak, že obě vyšly zároveň v zimě 1933 a těmito svazky edice skončila [4].

Důvodů je jistě několik. Jednak potkaly edici poměrně záhy finanční problémy, které byly na jedné straně spojené se všeobecnou krizí a na druhé straně se slabým zájmem. Také v *Novém hlase* si redakce stěžuje na to, že musí bojovat „proti lhostejnosti čtenářské obce“ [5]. Tento nezájem však nebyl nezájmem v pravém slova smyslu, nýbrž mnohem spíš výrazem strachu čtenářů ve společnosti, která právně kriminalizovala homosexualitu. Navíc se edice svým spojením s *Novým hlasem* dostala velmi blízko aktivistickému kontextu časopisu, což tento strach pravděpodobně ještě posílilo, nebo naopak vedlo k čtenářskému nesouhlasu a odmítání. Hladkého idealistické motivy byly však snad trochu naivní. Sám byl velkým knihomilem a měl zřejmě přehnané představy o tom, jak se budou chtít homosexuální čtenáři vychovávat kvalitní literaturou. Hladkého plán měl v sobě jistou výchovnou funkci v tom, že homosexuální čtenáři měli opustit ony „různé hatlaniny o homosexualitě“ a nechat se duchovně obohacovat kvalitní literaturou řešící homoerotickou problematiku. Bylo to v podstatě spojení dvou záměrů: za prvé podporovat představy o čtení jako seberealizaci a sebezpotvrzení, tedy důraz na identitotvornou funkci literatury, a za druhé seznamovat čtenáře se současnou evropskou literaturou.

Jana Mattuschová podotkla, že „je smutným faktem, že doposud velká většina knih čerpaných z našeho života a prostředí měla vždy pro většinu lidí příchut' sensace a kuriosnosti, nešlo-li právě o výjimečná díla, nebo o klasiky“ [6]. Právě takovými klasiky chtěl Hladký spojit kvalitní literaturu uznávanou řekněme sexuální většinou s požadavky homosexuálních čtenářů. Tento projekt se mu nepovedl.

A tak mohl po šestnácti letech Václav Krška psát Hladkému: „... dověděl jsem se, že máš snad ještě na skladě nějaké Dionysy s růží, a prosím tě proto, abys mi poslal laskavě několik výtisků, které můžeš postrádat“ [7]. Podle všeho bylo výtisků, které mohl Hladký postrádat, víc než dost.

Text je upravenou verzí přednášky proslovené na konferenci Homosexualita v českých zemích a humanitní vědy v Praze 21. března 2009.

[1] LIPANSKÝ, Jetřich: *Václav Krška: Dionysos s růží*, in: *Archa* 20, 1932, s. 225.

[2] KNM, Pozůstalost Josefa Hladkého, dopis Jana Konůpka Josefu Hladkému datovaný 14. září 1932.

[3] KNM, Pozůstalost Josefa Hladkého, dopis Jaroslava Švába Josefu Hladkému datovaný 29. dubna 1932.

[4] Všechny tři svazky edice *Anakreon* byly vydány v Hranicích a tištěny v břeclavské tiskárně Vladimíra Chlandy (nikoli tedy u Družstva knihtiskárny v Hranicích, kde Hladký obvykle tiskl).

[5] *Závěr*, in: *Hlas sexuální menšiny* 2, 1932, s. 97.

[6] WEINGART, Eduard: *Edice Anakreon*, in: *Nový hlas* 1, 1932, č. 3, s. 14.

[7] KNM, Pozůstalost Josefa Hladkého, dopis Václava Kršky Josefu Hladkému datovaný 6. října 1948.